

EU-parlamentsvalet: en god eller dålig nyhet?

AV ERIKA ABRAMSSON & JESPER STRÖMBÄCK

Demokratiinstitutet och Studier i Politisk Kommunikation

DEMOKRATIINSTITUTET är ett forskningsinstitut inriktat på medierelaterad demokratiforskning, demokratirelaterad medieforskning och den politiska kommunikationen mellan medborgare, medier och politiker.

Syftet med rapportserien **STUDIER I POLITISK KOMMUNIKATION** är att sprida aktuell teoretisk och empirisk forskning samt bidra till en kvalificerad debatt om den politiska kommunikationen och dess betydelse för demokratin och dess sätt att fungera.

Rapportserien är öppen för såväl forskare och studenter som praktiker med erfarenheter av samspelet mellan medier, politiker och medborgare. Den som har ett bidrag som hon vill få publicerat i rapportserien är välkommen att kontakta dess redaktör.

Demokratiinstitutet
851 70 Sundsvall

Forskningsledare vid Demokratiinstitutet
Redaktör rapportserien
Jesper Strömbäck
Telefon 060-14 86 17
E-post jesper.stromback@mh.se

Webbaddress: www.demokratiinstitutet.com

Författare: Erika Abramsson & Jesper Strömbäck
Titel: EU-parlamentsvalet: en god eller dålig nyhet?
ISRN DMI-FoU-39-SE

Innehållsförteckning

	sida
Förord	4
Inledning	5
Syfte och frågeställningar	7
Metod och tillvägagångssätt	7
Metodöverbäganden	8
Varje parti har sin plats...nästan	9
Från lite till ännu mindre till minimalt?	10
Rapportering och utrymme – en bevakningsöversikt	10
Valbevakningen i tidningarna	12
Valbevakningen i TV	13
Vilka partier dominerade i valbevakningen?	15
Vad handlade rapporteringen om?	16
Valvindar friska?	20
Vilka källor?	22
Medborgare, journalister och politiker som källor	23
De vanligaste källorna	24
Junilistan – nytt parti, ny stil	28
Journalistisk granskning?	31
Bilden av Europaparlamentet	31
Spekulationer eller kalla fakta?	32
Valbevakningen och det journalistiska uppdraget	34
Slutreflektioner	35
Referenser	37

Förord

Valrörelsen inför valet till Europaparlamentet den 13 juni beskrevs av många som lågintensiv, oengagerad och tråkig. Valdeltagandet blev också rekordlåg; endast 37,8 procent av svenskarna valde att använda sin rösträtt.

Frågan är vilken betydelse medierna hade i sammanhanget. Medierna är för de allra flesta den viktigaste källan till information om politik och politiska frågor, och inte minst i en valrörelse förlitar sig många på medierna för att få information. Hur mycket rapporterade ledande svenska medier om valet till Europaparlamentet? Vilka frågor och vilka partier dominerade? Vilka förekom som källor? I vilken utsträckning rapporterade medierna om Junilistan?

Detta är några av de frågor som står i fokus i denna rapport, som granskar bevakningen av Europaparlamentsvalet i Rapport, Aktuellt, TV4 Nyheterna, Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet.

Rapporten är en del av det övergripande forskningsprojektet "Mediernas bilder av verkligheten" som bedrivs vid Demokratiinstitutet.

För rapportens innehåll och slutsatser svarar författarna själva.

JESPER STRÖMBÄCK

Redaktör för rapportserien

Om författarna

ERIKA ABRAMSSON är fil kand i medie- och kommunikationsvetenskap vid Mitthögskolan i Sundsvall.

JESPER STRÖMBÄCK är fil dr i journalistik vid Mitthögskolan i Sundsvall och verksam som forskningsledare vid Demokratiinstitutet. Han har tidigare publicerat ett flertal böcker och rapporter om demokratin och den politiska kommunikationen mellan politiker, medier och medborgare. Hans senaste bok är "Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt" (SNS Förlag 2004).

Inledning

EU-parlamentsvalets valrörelse beskrevs som lågintensiv, tråkig och odramatisk. När rösterna räknades var dramatiken emellertid desto större. Den stora sensationen var att Junilistan, en lista under ledning av nationalekonomen Nils Lundgren och startad så sent som den 11 februari 2004, lyckades vinna hela 14,5 procent. Något liknande har svensk politik inte sett sedan Ny Demokratis kometkarriär inför valet 1991. Därmed blev Junilistan det tredje största "partiet" i EU-parlamentsvalet, slagen endast av Socialdemokraternas 24,6 och Moderaternas 18,2 procent. Det var ett långt bättre resultat än vad de flesta hade trott, befarat eller hoppats på, och ett långt bättre resultat än vad opinionsmätningarna dagarna före valet visade. Skillnaden mellan moderaterna och Junilistan var bara 3,7 procentenheter.

Tabell 1. Valresultat 1999 och 2004 (procent).

	(s)	(v)	(mp)	(c)	(fp)	(kd)	(m)	(jl)
1999	26,0	15,8	9,5	6,0	13,9	7,6	20,7	-
2004	24,6	12,8	6,0	6,3	9,9	5,7	18,2	14,5
Skillnad	-1,4	-3,0	-3,5	+0,3	-4,0	-1,9	-2,5	+14,5
Mandat 2004	5	2	1	1	2	1	4	3

Källa: Valmyndigheten, www.val.se. Resultaten avser slutsammanräkningen 1999 och 2004.

Valet rymde emellertid flera överraskningar och sensationer, av positivt eller negativt slag. Intressant att notera är att samtliga partier, utom Junilistan och Centern, gick bakåt, inte bara i mandat utan också i procent. I och med att Sverige, jämfört med valet 1999, hade tre mandat mindre att fördela är tillbakagången i mandat hos partierna en naturlig process. Att nästan samtliga partier backade, i procent räknat, överraskade dock sannolikt de flesta. Socialdemokraterna fick i valet 1999 endast 26,1 procent, vilket då ansågs vara sensationellt dåligt. Trots detta gick det ännu sämre 2004, då Socialdemokraterna backade till 24,6 procent. Det är det sämsta valet Socialdemokraterna någonsin gjort.

Något liknande kan sägas om valdeltagandet, som sjönk från 41,6 procent i 1995 års val, till 38,8 procent i 1999 års val och slutligen till 37,8 procent i 2004 års val. Därmed står det allt mer klart att det längre valdeltagandet i valen till Europaparlamentet inte utgjorts av tillfälligheter; det är ett tydligt mönster att medborgarna inte engageras på samma sätt som vid valen till riksdag, landsting och kommuner.

Däremot var det många medborgare som engagerades av enskilda kandidater. Det visar personröstningen, och frågan är om inte personvalet fick sitt absoluta genombrott i samband med 2004 års val till Europaparlamentet? Sammanlagt klarade 21 kandidater spärren på fem procent för inval på personliga röstetal. En av dem var socialdemokraten och EU-kritikern Anna Hedh, som av väljarna flyttades från 31:a till tredje plats och ett mandat i Europaparlamentet. Det visar att det är fullt möjligt för enskilda kandidater att, med hjälp av väljarna (och i det här fallet fackförbunden Transport och Handels) sätta partiernas rangordning ur spel. Inte ens att man, som i fallet med Anna Hedh, av partiet placerats på valseideln baksida behöver vara ett hinder.

Det brukar ibland sägas att på valdagen är väljarna suveräna. I valet till Europaparlamentet visade de knappt 38 procent som röstade, i flera fall med all önskvärd tydlighet, att det inte bara är ett uttryckssätt. Det är också en realitet.

Medborgarnas åsikter och beteenden, i eller vid sidan av valrörelser, kan emellertid inte ses fristående från vare sig partierna eller medierna och deras bevakning av samhälls- och politiska händelser, processer och personer. Med tanke på att partierna satsade väldigt mycket mindre finansiella resurser på Europaparlamentsvalet 2004 jämfört med riksdagsvalet 2002 (se tabell 2), skulle man kunna hävda att medborgarna är rationella när de drar slutsatsen att valet till Europaparlamentsvalet inte är lika viktigt som ett riksdagsval. Att partierna hävdar att det är viktigt att gå och rösta, och att alla val är lika viktiga, spelar mindre roll än de signaler partierna sänder genom sina egna beteenden och prioriteringar.

Tabell 2. Valbudgetar inför riksdagsvalet 2002 och Europaparlamentsvalet 2004.

	Riksdagsvalet 2002 (mkr)	Europaparlamentsvalet 2004 (mkr)
Socialdemokraterna	50	25
Moderaterna	40	4,3
Folkpartiet	13	3,5
Centern	15	3
Vänsterpartiet	8	2,5
Miljöpartiet	6	2,5
Kristdemokraterna	10	3,5
Junilistan	–	1,3
Summa	142	45,6

Källa: Valbudgetar 2002: Från Riksdag och Departement nummer 3 2002; Strömbäck 2002. Valbudgetar 2004: Dagens Industri 20040612.

I den här undersökningen ligger fokus emellertid på medierna och journalistiken. Det finns vid det här laget en rad undersökningar som visar att medierna och journalistiken för de allra flesta utgör den viktigaste källan till information om politik och samhälle (jfr. Strömbäck 2001; Nord 2003), vilket gör det angeläget att granska deras bevakning av valet till Europaparlamentet 2004.

Tidigare forskning har också visat att medierna kan utöva en avsevärd makt både över dagordningen – vilka frågor människor anser är angelägna och viktiga samhällsfrågor – och över tanken – hur människor uppfattar händelser, processer och personer som medierna rapporterar om (jfr. Strömbäck 2004; Nilsson 2004; McCombs, Shaw & Weaver red. 1997; Reese, Gandy & Grant red. 2001). Mediernas bevakning av valet till Europaparlamentet – hur mycket man rapporterade om det, vad man rapporterade om och hur man gjorde det samt vilka personer som fick stor eller liten uppmärksamhet – kan därför antas ha haft betydelse för såväl människors bild av EU i allmänhet som av valrörelsen och valrörelsens aktörer samt för viljan att gå och rösta på valdagen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att undersöka de svenska mediernas bevakning av valet till Europaparlamentet 2004. Den bygger vidare på två tidigare studier av motsvarande val 1995 och 1999.

De frågeställningar som den här undersökningen kommer att besvara är:

- 1) Hur mycket rapporterades om valet till Europaparlamentet 2004?
- 2) Vad handlade valbevakningen om?
- 3) I vilken utsträckning var partierna dominerande i valbevakningen?
- 4) Vilka var de vanligaste källorna?
- 5) Hur många opinionsundersökningar redovisades?
- 6) I vilken utsträckning förekom granskningar av parlamentsledamöternas ageranden under den gångna mandatperioden?
- 7) Hur framställdes Europaparlamentet?
- 8) Hur ofta förekom Junilistan som citerad eller omnämnd källa?

Arbetsfördelningen har varit sådan att Jesper Strömbäck har arbetat fram och ansvarat för kodschema, kodinstruktioner och metodologiska frågor, medan Erika Abramsson har genomfört och ansvarat för den empiriska innehållsanalysen. Hon har också haft huvudansvaret för skrivandet av rapportens resultatpresentation. För slutresultatet är vi gemensamt ansvariga.

Metod och tillvägagångssätt

Efter 1995 års val till Europaparlamentet gjorde Media Monitor en första undersökning av EU-valbevakningen hos de medier som hade störst publik. Den undersökningen omfattade Rapport 19.30, Aktuellt 21.00, TV4 Nyheterna 22.00, Aftonbladet och Expressen under de fyra sista veckorna före valet (Nord 1995). Samma design användes när Demokratiinstitutet gjorde en uppföljande undersökning efter 1999 års val till Europaparlamentet (Johansson 1999).

I jämförelse med dessa tidigare studier är den här undersökningen både vidare och smalare. Undersökningen omfattar samtliga artiklar eller inslag som tar upp eller av medierna relateras till valet till Europaparlamentet samt personer som av mediet kopplas till samma val. Tidsperioden utgörs av de tre sista veckorna före valdagen den 13 juni 2004. För tidningarna gäller att samtliga nyhetsjournalistiskt behandlade artiklar har undersökts, med undantag för ledarsidor, debattsidor, insändare och TV-bilagor. Även artiklar i bilagor om sport, kultur och ekonomi ingår, i den utsträckning som de är nyhetsjournalistiskt behandlade. Vi har även studerat kåserande och analyserande artiklar av tidningarnas egna skribenter och av gästskribenter. Såväl artikeltexter som redigeringsytor i form av rubriker, bilder och grafik ingår. I TV-programmen ingår hela programmen med undantag för sammanfattningar i början eller slutet av programmen. Påannonser av enskilda inslag räknas som del av inslagen. Artiklarna och inslagen har undersökts genom en kvantitativ innehållsanalys, med hjälp av ett på förhand formulerat kodschema och vidhängande kodinstruktioner.

De medier som ingår i undersökningen är TV4 Nyheterna 18.30, SVT1 Rapport 19.30, SVT2 Aktuellt 21.00, Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet.

De resultat som kommer att presenteras gäller enbart den granskade tidsperioden i de granskade medierna, varför de inte gör anspråk på att berätta något om hur dessa eller andra medier har rapporterat om EU eller valet till Europaparlamentet i andra sammanhang eller vid andra tidpunkter.

Metodöverbäganden

Den innehållsanalys som har gjorts är kvantitativ till sin natur. Samtliga artiklar/inslag har analyserats och undersökts med hjälp av ett på förhand definierat kodschema. Vissa variabler har emellertid delvis kvalitativ karaktär vad gäller bedömning och avvägning (exempelvis huvudinriktning och ämnesinriktning). Vidare var kvalitativt granskande nödvändigt för att avgöra artikelns relevans för studien.

Den 31/5 utkom inga morgontidningar (Pingstdagen). Man kan alltså säga att morgonpressen har 20 dagars kodning medan kvällspress och TV-medier har 21 dagar vardera. Å andra sidan har morgontidningarna en jämn utgivning och rapportering i övrigt medan exempelvis TV4 Nyheterna har kortare sändningar på helgen.

Urvalet av artiklar har skett på följande sätt: Alla artiklar som berör EU har lästs igenom. Av dessa har alla artiklar med nyckelord såsom "EU-valet", "EU-parlamentsvalet", "valet", "parlamentet", "Europaparlamentet" och liknande valts ut för vidare undersökning och analyser. Artiklarna kan vara allt från korta enspaltare till helsidor. Kortare intervju-spalter och enkäter är medräknade i undersökningen. Det gäller även artiklar som kanske inte direkt har handlat om EU-parlamentsvalet, men som har innehållit något av ovanstående nyckelord. Artiklarna har i dessa fall exempelvis handlat om EU-kommissionären Margot Wallström och det eventuella omvalet av henne som kommissionär, Göran Perssons höftoperation, Lars Engqvists roll som vice statsminister samt EUs nya grundlag.

Varje parti har sin plats...nästan

EU-parlamentet är en folkvald församling som tillsätts genom allmänna och direkta val. Det har varit så sedan 1979. Parlamentets 732 ledamöter ska granska lagförslag från kommissionen, godkänna internationella avtal och nya medlemsländer samt ge rådgivande yttranden. Andra uppgifter består i att fastställa EUs budget, utse EUs ombudsmän, godkänna val av kommissionsordförande och godkänna kommissionen som helhet. Europaparlamentet har också medbeslutanderätt på en lång rad områden.

Europaparlamentet leds av en talman som sitter en halv mandatperiod i taget, det vill säga två och ett halvt år. Talmannen öppnar, leder och avslutar sessionerna i parlamentet och skall även representera parlamentet gentemot andra institutioner inom EU och omvärlden. Valet av talman sker i en sluten omröstning. Det krävs en absolut majoritet av rösterna för att bli vald. I praktiken har det dock fungerat så att de grupper som varit i majoritet i parlamentet har slutit en överenskommelse om att turas om att ha sina kandidater som talmän.¹

Vilka är då dessa grupper inom parlamentet? Det finns olika grupper till vilka partiernas företrädare fördelas. För att förstå vad valet egentligen handlade om och var parlamentsledamöterna hamnat krävs en genomgång av dessa grupper. Medierna som helhet har brustit i att redovisa vilka dessa partigrupper är och vilken betydelse de har, och därmed har inte den majoritet av väljarkåren som bildar sin uppfattning uteslutande genom mediernas rapportering fått ta del av detta. Dagens Nyheter tillägnade en dag (30/5) ett uppslag till att förklara grupperna. Det var en pedagogisk genomgång av någonting som egentligen är ganska komplicerat. Det var dock något av en engångsföreteelse.

Det har i tidningsmedierna funnits spridda genomgångar av vad parlamentet är men för att veta vad man röstar på hade det krävts mer grundliga genomgångar av vad grupperna inom parlamentet står för. Grupperna fungerar som helheter och detta kan innebära att ledamöterna inom respektive grupper inte alltid kan leva upp till de politiska budskap som de har fört fram hemma i Sverige. Man skulle kunna jämföra det med en stark form av grupppryck. De ledamöter som går emot strömmen riskerar att kastas ur sin grupp i parlamentet. De blir då "grupplösa" och ansedda som något av politiska vildar. Som regel kan dessa inte räkna med att tilldelas högre politiska poster (såsom talmannaposten) eller några högre politiska uppdrag inom parlamentet.

Grupperna inom parlamentet ser ut som följer (svenska förkortningar):²

Tabell 3. EU-parlamentets grupper.

ALDE	Gruppen Liberalers och Demokraters Allians för Europa
DME	Gruppen för Demokratiernas och Mångfaldens Europa
De Gröna/EFA	Gruppen De Gröna/Europeiska Fria Alliansen (kallas även V eller Verts-ALE)
ESP	Europeiska Socialdemokratiska Partiets grupp (internationell beteckning PSE)
ELDR	Europeiska Liberala, Demokratiska och Reformistiska partiers grupp
EPP-ED	Gruppen för Europeiska folkpartiet (kristdemokraterna) och Europademokraternas grupp (förkortas även PPE-DE)

¹ Källa: Riksdagens EU-upplysning.

² Källa: Europe Direct.

GUE/NGL	Gruppen Europeiska enade vänstern/nordisk grön vänster
IND/DEM	Gruppen Oberoende och Demokrati
NI	Grupplösa
UNE	Gruppen Union för Nationernas Europa (förkortas även UEN)

De svenska partierna är fördelade som följer; Socialdemokraterna tillhör ESP medan Vänsterpartiet ingår i GUE/NGL. Moderater och Kristdemokrater hamnar i EPP-ED medan Centern och Folkpartiet tillhör ELDR. Miljöpartiet, slutligen, tillhör De Gröna/EFA.

Junilistan då? Var bland alla grupper hamnade de till slut? Det spekulerades mycket innan valet, först om de alls skulle få en plats och senare i vilken grupp de då skulle passa in. Enligt www.europaportalen.se och riksdagens EU-upplysning har de hamnat i gruppen IND/DEM. Deras tre ledamöter skall alltså verka därifrån. Mer än så går det inte att uttala sig om i detta läge.

Från lite till ännu mindre till minimalt?

Efter valet till Europaparlamentet 1999 kunde flera undersökningar oberoende av varandra visa att medierna rapporterade mycket mindre om valet 1999 än om motsvarande val 1995 (Johansson 1999; Oscarsson 2001). Rapport sände 30 procent färre inslag om valet 1999 än 1995, medan motsvarande andelar för Aktuellt och TV4 Nyheterna var cirka 20 procent. Även kvällstidningarna Aftonbladet och Expressen minskade sin bevakning mellan 1995 och 1999 (Johansson 1999). Frågan är om det kanske har blivit ännu mindre detta år.

Rapportering och utrymme – en bevakningsöversikt

Denna undersökning skiljer sig, som tidigare nämnts, från undersökningarna 1995 och 1999 i och med att den också omfattar Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter. Dessa tidningar har visat sig rapportera betydligt mer om valet än Expressen och Aftonbladet. Dagens Nyheter har i sin tur rapporterat mer än Svenska Dagbladet. Svenska Dagbladet ges å andra sidan ut i tabloidformat, något som begränsar utrymmesmässigt. Rapporteringen har också varit bredare i och med att dagstidningarna rapporterat från andra EU-länder. Det har även TV-medierna gjort, om än mer begränsat.

Att antalet artiklar och inslag kan variera stort beroende på medium är uppenbart (se tabell 4 nedan). Nyhetsprogram har ett annat upplägg än tidningar och rymmer inte lika mycket plats för nyheter av olika slag. Trots detta hade dessa medier möjlighet att öka sin rapportering omfångsmässigt om de hade rapporterat varje dag, vilket inte skedde. Rapporteringen har framförallt varit koncentrerad till den sista veckan och det totala antalet inslag har varit jämnt för Rapport och Aktuellt med 30 respektive 28 inslag totalt. TV4 Nyheterna ligger tio inslag efter med 19 inslag totalt.

Denna skillnad i rapporteringens omfattning kan också urskiljas hos pressen. Expressens totala rapportering var klart lägst med 31 artiklar varav 26 under den sista veckan fram till valet. Aftonbladet rapporterade marginellt mer med totalt 48 artiklar varav 31 den sista veckan. Jämfört med Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet var det en mycket begränsad

rapportering. Svenska Dagbladet publicerade totalt 71 artiklar varav ungefär 46 procent den sista veckan. Dagens Nyheter, den enda tidningen i broadsheet-format, publicerade hela 139 artiklar.

Under första veckan publicerade Dagens Nyheter fler artiklar än Expressen gjorde totalt under valets sista tre veckor. Om 139 artiklar är mycket eller medelmåttigt kan givetvis diskuteras men i jämförelse med de andra tidningarna var det en mycket omfattande rapportering. Under den sista veckan fram till valet rapporterade Dagens Nyheter mer än Svenska Dagbladet gjorde totalt, en rapportering som motsvarade knappt 53 procent av den totala rapporteringen.

Upptäckningen var alltså markant hos samtliga medier under den sista veckan fram till valdagen vilket också kan utläsas vid sammanräkningen av det totala antalet artiklar och inslag; 367 stycken varav knappt 57 procent under den sista mätperioden. Dagens Nyheter har publicerat cirka 38 procent av det totala antalet inslag och artiklar.

Tabell 4. Spridning i procent (antal inom parentes).

Medier/Period	24/5-30/5	31/5-6/6	7/6-13/6	Totalt
Aftonbladet	10,4 (5)	25 (12)	64,6 (31)	100 (48)
Expressen	9,7 (3)	6,5 (2)	83,9 (26)	100 (31)
Dagens Nyheter	23 (32)	24,5 (34)	52,5 (73)	100 (139)
Svenska Dagbladet	23,9 (17)	29,6 (21)	46,5 (33)	100 (71)
Aktuellt	17,2 (5)	31 (9)	51,7 (15)	100 (29)
Rapport	3,3 (1)	40 (12)	56,7 (17)	100 (30)
TV4 Nyheterna	10,5 (2)	21,1 (4)	68,4 (13)	100 (19)
Totalt	17,7 (65)	25,6 (94)	56,7 (208)	100 (367)

Som en jämförelse kan nämnas att Expressen inför valet 1995 publicerade 175 artiklar och att de publicerade 119 artiklar inför valet 1999. På samma sätt publicerade Aftonbladet 217 artiklar inför valet 1999 och 168 artiklar inför valet 1999. Även om undersökningarna de båda tidigare valen omfattade de sista fyra veckorna före valdagen – att jämföras med de tre sista veckorna i den här undersökningen – är det tydligt att båda tidningarna kraftigt minskat sin bevakning av valet till Europaparlamentet. Tittar vi på TV-nyheterna inför 1995 års val sände Rapport 51 inslag, Aktuellt 35 inslag och TV4 Nyheterna 27 inslag. Fyra år senare, 1999, sände Rapport 35 inslag, Aktuellt 29 inslag och TV4 Nyheterna 21 inslag (jfr Johansson 1999; Nord 1995).

Intressant nog är dock mönstret medierna emellan likartat. Expressen har vid samtliga tillfällen publicerat färre artiklar än Aftonbladet, och TV4 Nyheterna har vid samtliga tillfällen sänt färre inslag än Aktuellt och Rapport. Detta indikerar att ju mer kommersiella medierna är och ju mer beroende de är av att varje dag fånga tittarnas och läsarnas uppmärksamhet, desto mindre rapporterar de om valet till Europaparlamentet.

Nyheter om valet till Europaparlamentet tycks med andra ord inte bedömas som säljande nyheter. I konkurrens med händelseutvecklingen i Irak och Knutby är nyheterna om valet till Europaparlamentet inte tillräckligt konkurrenskraftiga för medier som kämpar om människors uppmärksamhet.

Samtidigt är det värt att påminna om att omfattningen av mediernas rapportering kan ha mycket stor betydelse för hur viktigt någonting bedöms av människor. I och med att medierna har en så pass central betydelse som informationskälla inför ett val är det av stor betydelse för opinionsbildningen vad medierna skriver om och hur mycket. Man kan säga att medierna har makten över dagordningen i den meningen att medierna bestämmer över vad gemene man ska ha på diskussions- eller intresseagendan. (Strömbäck 2001, sid. 171ff). Man kan därigenom dra slutsatsen att det inte bara är av vikt vad medierna fokuserar på utan även hur mycket. Om man rapporterar förhållandevis lite om valet till Europaparlamentet så upplevs det inte som lika viktigt och intressant av människor som om medierna hade rapporterat mer. Intressant nog följs ju även den minskade medierapporteringen 1995, 1999 och 2004 av ett successivt sjunkande valdeltagande. Även om det inte går att bevisa att de båda trenderna hänger samman, är det inte orimligt att anta att det finns ett visst samband.

Valbevakningen i tidningarna

Antalet artiklar och inslag säger dock inte allt om rapporteringens omfattning. Också själva utrymmet har betydelse, och det går att konstatera att valbevakningen i tidningarna har skiftat en del vad gäller utrymmet. Medelvärde på artikelstorleken i Aftonbladet och Expressen ligger ganska nära varandra med 571 respektive 543 kvadratcentimeter. Svenska Dagbladet har ett snitt som ligger på 414 kvadratcentimeter medan Dagens Nyheter har ett snittvärde per artikel som är 332 kvadratcentimeter.

Om man tittar på bildstorleken och medelvärdet kan man se att kvällspressen har mer än dubbelt så stora bilder i snitt jämfört med morgonpressen. En artikel som till ca 35 procent består av en bild kan nästan omöjligt bli lika informativ som en storleksmässigt liknande artikel med 23 procent mindre bild och följaktligen mer text. Tar man sedan en närmare titt på tabellen nedan står det klart att det skiljer ganska mycket mellan samtliga medier.

Tabell 5. Artikel- och bildstorlek (cm²).

	Artikelstorlek	Medelvärde per artikel	Bildstorlek	Medelvärde per artikel	Bildutrymme i förhållande till artikelutrymme
Aftonbladet	27408	571	10313	215	37,6%
Expressen	16837	543	5530	178	32,8%
Dagens Nyheter	46204	332	10804	78	23,4%
Svenska Dagbladet	29382	414	6412	90	21,8%
Totalt/genomsnitt	119831	415	33059	114	27,6%

Inte bara utrymmet påverkar en artikels genomslagskraft. Också placeringen i tidningen är av vikt. Om någonting blir puffat för på förstasidan blir det genast mer intressant i och med att läsaren känner igen ämnet när han eller hon stöter på artikeln inne i tidningen. Det är också förstasidan läsaren ser först. Tabellen nedan visar att Dagens Nyheter har haft mer än hälften av alla förstasidesnyheter. Dock kan man räkna ut att av Dagens Nyheter totala artikelantal har bara cirka 15 procent haft en puff på förstasidan.

Tabell 6. Placering i tidningarna (antal).

	På första sida	Puff på förstasida & insidan	På insida	Totalt
Aftonbladet	0	4	44	48
Expressen	0	4	27	31
DN	2	21	116	139
SvD	0	9	62	71
Totalt	2	38	249	279

Resonemanget kring puffens betydelse påverkar i första hand kvällstidningarna. En prenumerant av dagstidningar kan antas mindre påverkad av framsideinnehållet i och med att tidningen är någonting som ändå dyker upp nästa morgon igen. Dock påverkar puffen såtillvida att det som står i rampljuset som regel är det viktigaste och mest intressanta och i stressade lägen läser tidningskonsumenten kanske bara det som direkt fångar intresset. Detta är naturligtvis bara spekulationer men de stöds till viss del av forskare som Håkan Hvitfelt (1985), som tagit fram teori som handlar om vad som utmärker nyheter som publiceras på tidningarnas förstasidor. Detta brukar ibland kallas för nyhetsvärderingskriterier, och till dessa hör att nyheterna ska handla om bland annat stora dramatiska händelser, att det skall vara något som ligger nära i tiden/är aktuellt och att det inte ligger för långt borta (geografiskt/kulturellt sett). För att det skall finnas kriterier för någonting måste det också finnas en orsak. Orsaken är att nyheterna skall väcka uppmärksamhet och sälja. Uppenbarligen anses inte nyheter om valet till Europaparlamentet sälja särskilt bra i dagsläget.

Valbevakningen i TV

Aktuellt och Rapport kompletterade till stor del varandras rapportering denna valrörelse och sände, sånär som på ett inslag, lika många inslag

rörande valet. Den tidsmässiga skillnaden är däremot lite större. Aktuellt sände ett inslag mindre än Rapport men nästan elva minuter längre totalt. Det ger ett snittvärde på drygt en halv minut per inslag. Slutsatsen man kan dra av detta är att Rapport generellt sände kortare inslag än Aktuellt.

TV4 Nyheterna hade i sin tur både färre och kortare inslag. Detta beror dels på de komprimerade helgsändningarna men också på att deras fokus, i likhet med för kvällstidningarna, till större delen legat på Knutby och andra mer uppseendeväckande händelser.

Tabell 7. TV-nyheternas bevakning av valet till Europaparlamentet.

	Inslagslängd i sekunder	Medelvärde per inslag sekunder	Inslagslängd i minuter	Medelvärde per inslag minuter
Rapport	4911	163,7	81,85	2,73
Aktuellt	5550	191,38	92,5	3,19
Tv4 Nyheterna	2842	149,58	47,37	2,49
Totalt	13303	170,55	221,72	2,84

Hur framträdande nyheterna om Europaparlamentet var i TV är av vikt på samma sätt som det för tidningarna är viktigt ifall nyheterna finns på förstasidan eller inte. Motsvarigheten till tidningarnas förstasidor utgörs av de "löp" som inleder TV-nyheterna. Därför redovisas TV-nyheternas placering av nyheter kring Europaparlamentsvalet i tabell 8 nedan.

Tabell 8. Placeringen av tv-nyheterna om Europaparlamentsvalet (antal).

	I löpsedeln	Ej i löpsedeln	Totalt
Rapport	8	22	30
Aktuellt	13	16	29
Tv4 Nyheterna	5	14	19
Totalt	26	52	78

Resultaten visar att medan knappt 27 procent av Rapportens inslag om Europaparlamentet fanns med i löpsedeln, fanns nästan 45 procent av Rapportens valnyheter med i deras löpsedel. Aktuellt hade alltså både längre inslag och fler nyheter om Europaparlamentet i löpet än vad Rapport hade, som å andra sidan sände ett inslag mer än Aktuellt. TV4 satsade med alla mått mätt minst på rapporteringen kring Europaparlamentsvalet: de sände färre och kortare inslag än Rapport och Aktuellt och de hade färre nyheter om valet i sina löp.

Vilka partier dominerade i valbevakningen?

Mediernas bevakning av de olika partierna är av högsta relevans när man ser till valresultatet. Det faller sig självklart att medierna, i viss utsträckning, kan påverka vad människor tänker och tycker. Journalistiken ger bilder av politiker och politik och även om människor kan använda sig av andra informationskällor är ändå medierna den viktigaste informationskällan när det gäller politik och politiska frågor (Strömbäck 2004). Människor baserar därmed till stor del sina ställningstaganden i politiken på mediernas rapportering. Med detta i åtanke är det av högsta relevans att titta på vilka partier som dominerat i medierna.

Med facit i hand vet vi att Centern och Junilistan var de enda partier som gick framåt. Junilistan är å andra sidan ett nytt parti i sammanhanget och kan därigenom knappast backa väljarmässigt. När det gäller mediebevakningen kan man till att börja med konstatera att för det mesta är inget enskild parti dominerande. Knappt 40 procent av samtliga artiklar (146 artiklar av 367) har något klart utskiljbart dominerande parti.

Av de svenska partierna är det Socialdemokraterna och Junilistan som oftast dominerar i artiklarna och inslagen om valet till Europaparlamentet. Det framgår av tabell 9, som redovisar hur ofta respektive partier är dominerande i artiklarna och inslagen. Artiklar och inslag som saknar dominerande parti eller har utländska partier som dominerar har räknats bort. Procent är räknat på antal artiklar och inslag som överhuvudtaget har något dominerande parti. Med tanke på att det absoluta antalet artiklar som har något dominerande parti är lågt, ska tabellens procenttal läsas som ett sätt att förtydliga de tendenser som fanns i rapporteringen.

Tabell 9. Dominerande parti (procent).

	(s)	(m)	(v)	(kd)	(c)	(fp)	(mp)	(jl)	Procent	Totalt antal
Svenska Dagbladet	29	9	9	14	14	9	9	9	102	35
Dagens Nyheter	21	2	10	13	13	8	14	19	100	62
Aftonbladet	67	-	-	11	-	-	-	22	100	9
Expressen	40	10	20	-	-	-	10	20	100	10
TV4 Nyheterna	30	10	-	10	-	-	-	50	100	10
Aktuellt	30	10	-	10	-	10	-	40	100	10
Rapport	20	-	-	10	10	20	10	30	100	10
Totalt antal	41	7	11	17	14	11	14	31	-	146

Samtliga TV-medier har fokuserat mest på Junilistan medan samtliga tidningar har skrivit mest på Socialdemokraterna. Detta beror delvis på det

som skrivits om statsminister Göran Perssons höftoperation och vice statsminister Lars Engqvists vikariat på statsministerposten.

Totalt sett dominerade socialdemokraterna i 41 artiklar och inslag, följt av Junilistan som dominerade i 31 artiklar och inslag. Kristdemokraterna kommer sedan och följs därefter tätt av Miljöpartiet, Centerpartiet, Folkpartiet, och Vänsterpartiet. Minst genomslag i mediernas valbevakning hade Moderaterna.

Att Socialdemokraterna var det parti som relativt sett dominerade oftast fick i sig inget genomslag i valresultatet, där de ju tappade drygt en procent. Dock måste återigen påpekas att åtskilliga av de artiklar i vilka socialdemokraterna dominerade egentligen inte handlade om valet till Europaparlamentet, även om det också nämndes. Istället kunde artiklarna och inslagen handla om sådant som Göran Perssons operation, men även vad hans frånvaro på grund av operationen skulle kunna innebära för valspurten. Bilden som målades upp av denna förlust av Persson som vallokomotiv var ganska dystert och det kan spekuleras i hur denna bild påverkade valet av parti i valögonblicket, inte minst med tanke på hur många människor som inte bestämmer hur de ska rösta förrän under sista veckan eller på själva valdagen (jfr Holmberg & Oscarsson 2004; Holmberg 2001). Mediernas bild kan påverka, vilket tidigare forskning har visat (se Strömbäck 2000 och 2004 för svenska översikter om mediernas makt). På omvänt sätt kan Kristdemokraterna ha gynnats av att de fick stor exponering mot slutet av valrörelsen, delvis tack vara dåliga utsikter i opinionsmätningarna. Det är också mycket rimligt att anta att Junilistan gynnades av det stora utrymme de fick i medierna – stort både i förhållande till de andra partierna och i förhållande till att medierna annars ofta är restriktiva när det gäller att uppmärksamma icke-etablerade partier.

Vad handlade rapporteringen om?

Grovt sett kan man dela in det valbevakningen handlar om i tre övergripande kategorier av frågor: 1) spelfrågor, som handlar om politik som spel och politikens former, 2) sakfrågor, som handlar om olika politiska sakfrågor, samt 3) personfrågor, som handlar om artiklar och inslag som fokuserar på enskilda kandidater eller politiker, strider mellan dessa, porträtt eller skandaler som inbegriper enskilda personer.

På en övergripande nivå är det tydligt att spelfrågor har dominerat valbevakningen detta år. Samtliga medier, TV som tidningsmedier, har dominerats av *spelfrågor*. I genomsnitt har 63 procent av artiklarna och inslagen haft huvudinriktningen *spel* medan cirka 23 procent haft huvudinriktningen *sakfrågor* och cirka 14 procent *personfrågor* (se tabell 10).

Tabell 10. Artiklars och inslags huvudinriktning (procent).

	Spelfrågor	Sakfrågor	Personfrågor	Procent	Antal
Aftonbladet	60	23	17	100	48
Expressen	71	26	3	100	31
Dagens nyheter	56	27	17	100	139
Svenska Dagbladet	39	31	30	100	71
Rapport	67	27	7	101	30
Aktuellt	69	14	17	100	29
Tv4 Nyheterna	79	16	5	100	19
Genomsnitt/totalt	63	23	14	100	367

Procenttalen är baserade på det totala antalet artiklar och inslag.

Mest fokuserad på spelfrågorna har rapporteringen i TV4 Nyheterna och Expressen varit; över 70 procent av artiklarna och inslagen i dessa medier har haft spelfrågor som huvudinriktning. Aktuellt och Rapport ligger dock inte långt efter. Det medium som relativt sett har fokuserat minst på spelfrågor är Svenska Dagbladet.

Om man studerar vilka medier som varit mest fokuserade på valets sakfrågor, ligger Svenska Dagbladet i topp med Dagens Nyheter och Rapport på en delad andraplats. Skillnaderna är dock ganska små, med undantag för Aktuellt och TV4 Nyheterna som fokuserade mindre på sakfrågor än de övriga. När det gäller personfrågorna, till sist, ligger Svenska Dagbladet ganska ensamt i toppen, där 30 procent av artiklarna hade personfrågor som huvudinriktning.

Går vi lite djupare in i resultaten visar de att de spelfrågor som medierna generellt sett fokuserade mest på, var valdeltagandet och personvalet. I tabell 11 redovisas de fem spelfrågor som generellt sett fick störst utrymme i rapporteringen inför valet till Europaparlamentet.

Tabell 11. De fem vanligaste spelfrågorna (procent).

	Valdeltagande /valvindar/ valvaka	Personvalet	Valkampanjen /valrörelsen	Valproceduren	Valdebatten
Aftonbladet	2	15	8	17	12
Expressen	13	3	10	6	32
Dagens Nyheter	14	10	7	6	4
Svenska Dagbladet	4	8	11	3	1
Aktuellt	24	3	10	7	7
Rapport	20	7	7	10	-
TV4 Nyheterna	21	16	10	5	1
Totalt antal	44	34	32	27	24

Kommentar: Procent avrundade till hela tal & räknade på samtliga artiklar/inslag för respektive medium.

Samtliga medier hade störst vikt på huvudinriktningen spelfrågor, men inom kategorin spelfrågor varierade den huvudsakliga ämnesinriktningen. Av dessa spelfrågor var det olika spridning på vanligaste ämnesinriktning beroende på medium. Dagens Nyheter, Rapport, Aktuellt och TV4

Nyheterna hade samtliga valdeltagandet/valvindar/valvaka som främsta spelinriktning. Alltså hade tevedmedierna ungefär samma fokus. Expressen inriktade sig mest på valdebatten i sin knappa bevakning medan Svenska Dagbladet rapporterade mest om valrörelsen som sådan. Totalt handlade 44 artiklar och inslag om valdeltagandet/valvindar/valvaka vilket motsvarar ca 12 procent av det totala antalet. Spelfrågemässigt kom rapporteringen sedan att handla om valdebatten och personvalet. Ingen av medierna fokuserade specifikt på personvalet. Dock visar den totala sammanräkningen att 16 procent av spelfrågorna handlade om personvalet vilket innebär ca 9 procent av det totala antalet artiklar.

Studerar vi kategorin personfrågor, har fem ämnesinriktningar inom den kategorin undersökts: personporträtt, karaktärsfrågor- eller egenskaper, personstrider, skandaler/affärer och personer i icke-politiska sammanhang. Skandaler/affärer var huvudsaklig ämnesinriktning i endast en artikel – i Dagens Nyheter – medan karaktärsfrågor var huvudsaklig ämnesinriktning i fyra artiklar, två i Dagens Nyheter och två i Aftonbladet. Hur vanligt förekommande de övriga var redovisas i tabell 12.

Tabell 12. De fem personfrågorna i valbevakningen.

	Personporträtt	Personstrider	Icke-politiska sammanhang
Aftonbladet	-	4	10
Expressen	-	3	-
Dagens Nyheter	8	2	4
Svenska Dagbladet	24	-	6
Aktuellt	7	-	10
Rapport	-	3	3
TV4 Nyheterna	-	-	5
Totalt antal	30	7	19

Kommentar: Procent avrundade till hela tal & räknade på samtliga artiklar/inslag för respektive medium.

Klart vanligast har personporträttet varit. Ämnesinriktningen har dominerat i sammanlagt 30 artiklar och inslag. Personporträtt var också den vanligaste ämnesinriktningen hos Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter. Aftonbladet, Aktuellt och TV4 Nyheterna hade samtliga *icke politiska kontexter* som vanligaste personfråga. TV4 Nyheterna rymde å andra sidan bara ett inslag med huvudinriktningen personfrågor och just den råkade vara av icke-politisk karaktär. Om frågan då dominerar personinriktningarna kan kanske diskuteras.

Expressen är det andra mediet vilket endast berörde en personfråga i sin rapportering. Denna handlade om personstrider. Slutligen kan konstateras att Rapport sände två inslag med huvudinriktningen personfrågor. Dessa hade ämnesinriktningarna *Personstrider* respektive *icke-politiska kontexter*. Totalt sett dominerades personfrågorna av ämnesinriktningarna *Personporträtt* och *icke-politiska kontexter*.

Går vi vidare till sakfrågorna har medierna rapporterat om en mängd olika sådana. Sammanlagt har de rapporterat om fler än 20 olika sakfrågeområden; i vissa fall nästan ingenting alls, och i vissa fall betydligt mer. Sakfrågemässigt har medierna rapporterat lite här och lite där och ibland ingenting alls. Det framgår av tabell 13, som redovisar antalet

artiklar/inslag i olika sakfrågekategorier. För överskådlighetens skull har flera närliggande sakfrågekategorier slagits samman i tabellen.

Tabell 13. Antal artiklar med olika sakfrågor som huvudsakligt ämne.

	Aftonbladet	Expressen	Dagens Nyheter	Svenska Dagbladet	Rapport	Aktuellt	TV4	Totalt
Sysselsättning, övergångsregler, företagande	-	-	1	2	-	1	-	4
Skatter/BNP/Ekonomi/EMU	-	-	2	1	-	-	1	4
Jordbruk/regionalpolitik	-	-	2	2	-	-	-	4
Försvar, bistånd etc.	-	1	-	1	-	-	-	2
EU-parlamentet	8	1	4	2	1	-	-	16
Övriga EU-institutioner	-	-	2	1	-	-	-	3
Överstatlighet, konstitutionella frågor	-	-	6	4	-	1	1	12
EUs utvidgning, medlemskapet som sådant	-	-	2	3	2	-	-	7
Brott, terror, korruption	-	3	6	2	2	-	1	14
Miljö, transporter	-	3	5	3	2	1	-	14
Sport, Kultur	-	-	1	-	-	-	-	1
Sociala frågor, alkoholpolitik	2	-	6	1	1	-	-	10
Mat/matpriser	1	-	-	-	-	-	-	1
Jämställdhet, Löner	-	-	1	-	-	1	-	2

Den enskilda sakfråga som Aftonbladet rapporterade mest om var EU-parlamentet som sådant. Bland annat publicerade Aftonbladet en serie som grafiskt berättade och beskrev parlamentet och dess arbetsuppgifter, i en form som liknade en återkommande faktaruta. Tack vare Aftonbladets fokusering på den sakfrågan blev det även den enskilda sakfråga som det rapporterades mest om.

Expressens vanligast förekommande sakfråga handlade om miljö och transporter, samt brott, terror och korruption – sakfrågor som tre artiklar vardera huvudsakligen fokuserade på. Det ämne som Dagens Nyheter fokuserade mest på var brott, narkotika, terror samt överstatlighet och konstitutionella frågor, vilka var den huvudsakliga sakfrågan i sex artiklar vardera. Därefter följde miljö och frågan om EU:s överstatlighet (fem artiklar vardera). Den sakfråga som förekom oftast i Svenska Dagbladet var frågan om EU:s överstatlighet och konstitutionella frågor, med fyra artiklar.

Aktuellt och TV4 Nyheterna hade fyra respektive tre inslag i kategorin sakfrågor. Som dominerande sakfråga hade Aktuellt sysselsättning och arbetslöshet, miljö samt konstitutionella frågor en gång vardera. På likartat sätt hade TV4 Nyheterna skatter, brott och terror samt konstitutionella frågor som dominerande sakfråga en gång vardera.

Slutligen återstår Rapport. Här behandlades fem sakfrågor totalt. I två inslag vardera var brott/terror, miljö och transporter samt EU:s utvidgning och medlemskapet som sådant dominerande sakfråga. Därutöver rapporterade de även om bland annat sociala frågor vid ett tillfälle.

Sammanfattningsvis var bevakningen framförallt inriktad mot spelfrågor, där valdeltagandet var den mest framträdande spelfrågan. Totalt sett var spelfrågor dominerande huvudinriktning i 212 artiklar och inslag. Sakfrågor var dominerande huvudinriktning i 94 artiklar, och om det är någon enskild sakfråga som kan urskiljas är det frågan om Europaparlamentet som sådant. Det generella intrycket är annars att det inte funnits någon tydlig sakfrågepolitisk dagordning i medierna. Istället var sakfrågerapporteringen mycket splittrad. Spelfrågor var dominerande huvudinriktning i 61 artiklar och inslag, och bland dessa dominerade personporträtt.

Valvindar friska?

En mycket framträdande trend i rapporteringen inför nationella riksdagsval är mediernas intresse för opinionsmätningar. Inför exempelvis riksdagsvalet 2002 publicerade samma medier som granskas här totalt sett 88 opinionsmätningar. Bakom 65 av dessa stod medierna själva som uppdragsgivare. Det var också mycket vanligt att medierna refererade till opinionsmätningar eller "opinionen", vilket i genomsnitt förekom i 30 procent av artiklarna och inslagen (Strömbäck 2004).

Något liknande tycks emellertid inte kunna konstateras vad gäller valet till Europaparlamentet. Opinionsundersökningar har inte stått i rampljuset i denna valbevakning. Vid 27 tillfällen, vilket motsvarar 7,4 procent av artiklarna och inslagen, har opinionsundersökningar redovisats. Det medium som publicerade flest opinionsredovisningar var Dagens Nyheter, som publicerade elva sådana. De flesta övriga publicerade 2-4 redovisningar vardera. Aftonbladet publicerade emellertid bara en opinionsredovisning. Oftast har opinionsmätningarna handlat om partisynpat; 16 av de 27 mätningarna hade partisynpat som undersökningsobjekt. Därutöver handlade några undersökningar om synpat för enskilda politiker och om olika sakfrågor.

Vid sidan av att rapportera om och redovisa opinionsmätningar, är det desto vanligare att medierna refererar till opinionsundersökningar eller "opinionen". Dock har inte heller detta skett i någon hög utsträckning, jämfört med hur vanligt det var i senaste riksdagsvalet. Totalt innehöll 73 artiklar och inslag, vilket motsvarar cirka 20 procent av den totala bevakningen, referenser till "opinionen" eller till opinionsundersökningar av olika slag.

Tabell 14. Förekomsten av opinionsredovisningar respektive av referenser till opinionen eller till opinionsmätningar.

	Ja	Nej	Totalt
Redovisas opinionsundersökningar?	27 7%	340 93%	367 100%
Refereras det till opinionsundersökningar?	73 20 %	294 80%	367 100%

För att läsaren av en opinionsundersökning skall kunna ta ställning till resultaten av en opinionsundersökning är det nödvändigt att viss statistisk basinformation redovisas i samband med undersökningen. Det finns därför en gemensam uppförandekod som *World Association for Public Research* (WAPOR) och *The European Society for Opinion and Marketing Research* (ESOMAR) ställt upp. Den innefattar sju krav på vad som ska redovisas i journalistiska redovisningar av opinionsresultat för att läsare/tittare ska kunna ta ställning till resultaten. Dessa krav är; 1) ansvarig organisation, 2) antal tillfrågade, 3) hur många som besvarat frågorna, 4) under vilken period undersökningen genomförts, 5) vilken urvals- och 6) insamlingsmetod som använts och 7) de exakta frågeformuleringarna.

Detta överensstämmer med den basinformation som Olof Petersson och Sören Holmberg rekommenderar ska redovisas i samband med varje publicerad opinionsundersökning. Den basinformationen inkluderar frågeformuleringar, antalet undersökta personer, undersökningens population, uppdragsgivare, osäkerhetsmarginaler samt intervjumetod (Petersson & Holmberg 1998; jfr Strömbäck 2004; Strömbäck red. 2002).

Frågeformuleringen redovisas i 3 fall av 27, vilket för medierna sammantaget motsvarar 11 procent av de artiklar och inslag som innehåller en opinionsredovisning. Antalet tillfrågade redovisas i cirka 30 procent av de relevanta artiklarna och inslagen medan populationen bara redovisas i 22 procent. Felmarginalen redovisas i 10 procent av fallen medan uppdragsgivaren redovisas i 70 procent av de artiklar och inslag som innehåller redovisningar av opinionsmätningar. Mediet är uppdragsgivare i 53 procent av de undersökningar där uppdragsgivare redovisas. Det innebär cirka 18 procent av alla 27 opinionsundersökningar. Insamlingsmetoden, till sist, är redovisad i cirka 18 procent av de relevanta artiklarna och inslagen. I detta fall har det inte räckt för mediet att uppge intervjuer som insamlingsmetod utan specificering har krävts, exempelvis telefonintervjuer.

Slutsatsen som kan dras av ovan redovisade resultat är att medierna som helhet varit dåliga på att redovisa den statistiska basinformation som människor behöver för att kunna ta ställning till och värdera en opinionsundersökning. Särskilt dåliga på att redovisa basinformation var TV-nyheterna som inte redovisade mer information än uppdragsgivare, om ens det i vissa fall. Trots att samtliga stora redaktioner är väl medvetna om att de bör redovisa den statistiska basinformationen (jfr Strömbäck red. 2002), fortsätter man i praktiken att slarva betydligt med detta.

Vilka källor?

En källa kan mycket generellt karaktäriseras som ursprunget till den information eller de åsikter och yttranden som förekommer i en artikel eller ett TV-inslag. Dessa källor kan vara antingen skriftliga eller muntliga.

De skriftliga källorna utgörs av dokument och dylikt och har inte berörts i denna undersökning (mängden har för övrigt varit försvinnande liten). De muntliga källorna kan i sin tur delas in i två övergripande kategorier, vilka kan benämnas som elitkällor och icke-elitkällor (jfr Sahlstrand 2000). Elitkällorna kan sägas omfatta politiker, personer som företräder organisationer och myndigheter och experter som medverkar i egenskap av sakkunniga. Kort sagt personer som har någon typ av politiskt inflytande eller annan makt i samhället alternativt besitter makt i sig själva.

Icke-elitkällorna kan sålunda sägas vara motsatsen. Det innebär inte att personerna är maktlösa eller hjälplösa som helhet, men att de i sammanhanget inte besitter någon påverkansmakt över helheten. Mindre mäktiga men inte helt maktlösa alltså. Exempel på icke-elitkällor är "vanligt folk". Studier har visat att elitkällor normalt sett dominerar över icke-elitkällor (jfr Sahlstrand 2000; Strömbäck 2004; Johansson 1999; Palm 2004).

De källor journalisterna använder sig av kan vara både synliga och osynliga; namngivna eller anonyma. De kan därutöver antingen vara citerade eller omnämnda. Ur ett pressetiskt perspektiv är det emellertid att föredra att källorna är namngivna, eftersom det endast är då som det är möjligt för läsare och tittare att förhålla sig till trovärdigheten i den information som förs fram. Ibland kan anonyma källor vara nödvändiga, om det handlar om information som inte går att få fram på annat sätt, men de bör vara undantag och inte regel.

Därutöver är det önskvärt att varje artikel eller inslag innehåller minst två olika källor. Dels är det ett sätt att minska risken för att felaktig information förs vidare; dels är det ett sätt för journalistiken att minska risken att de blir budbärare för källor med egna intressen som kanske är andra än att ge en så sanningsenlig bild av verkligheten som möjligt. I de pressetiska reglerna uppmanas journalister även att vara kritisk mot nyhetskällorna; att ha minst två citerade eller omnämnda och namngivna källor är ett sätt att markera distans till enskilda nyhetskällor. I de pressetiska reglerna står även att journalistiken ska sträva efter att återge alla parterers ståndpunkter, vilket borde innebära att två källor är ett minimum i de flesta fall.³

I den här undersökningen ingår att studera förekomsten av bland annat anonyma källor. De kan antingen vara explicit anonyma, vilket innebär att det av artikeln eller inslaget tydligt hänvisar till en eller flera anonyma källor. Det kan exempelvis handla om formuleringar i stil med "enligt källor..." eller "enligt uppgift...". Det krävs i sådana fall även att källan eller källorna tillskrivs någon åsikt eller något påstående eller uttalande. Därutöver händer det att journalister hänvisar till kollektiva enheter, och i dessa fall är individen som journalisten fått uppgifterna ifrån också osynliga för läsaren eller tittaren. Det kan exempelvis handla om att journalisten hänvisar till "EU-kommissionen", "Regeringskansliet" eller "Socialstyrelsen" utan att också berätta vem inom respektive institution som står för uppgifterna.

³ Se vidare Spelregler för Press TV Radio, utiven av Pressens Samarbetsnämnd.

I tabell 15 nedan redovisas hur vanligt det är med explicit anonyma källor respektive kollektiva enheter som källor. Där redovisas också hur vanligt det är att artiklarna och inslagen innehåller minst två namngivna källor.

Tabell 15. Förekomst av olika typer av källor (procent).

	Ja	Nej	Summa procent
Förekommer explicit anonyma källor?	6	94	100
Förekommer kollektiva enheter som källor?	12	88	100
Förekommer minst två namngivna källor?	51	49	100

Anonyma källor förekom i sex procent av artiklarna och inslagen, medan kollektiva enheter förekom som källor i tolv procent av artiklarna och inslagen. Om båda dessa räknas som anonyma källor, innebär det att sammanlagt närmare 20 procent av artiklarna och inslagen innehöll källor som på individuell nivå var anonyma. Explicit anonyma källor förekom inte någon gång i Expressen och TV4 Nyheterna; vanligast förekommande var de i Rapport och Aktuellt, där de förekom i 17 respektive 10 procent av inslagen. De kollektiva enheterna var vanligast förekommande som källa i Expressen och TV4 Nyheterna, där de förekom i 23 respektive 16 artiklar och inslag.

Samtidigt visar resultaten att nästan hälften av alla artiklar och inslag saknade minst två namngivna källor. Det måste rimligen, med hänsyn till de pressetiska reglerna, bedömas som en anmärkningsvärt hög andel. Skillnaderna mellan medierna är dock betydande. I Rapport förekom minst två namngivna källor i 90 procent av inslagen, i TV4 Nyheterna i 79 procent av inslagen och i Aktuellt i 66 procent av inslagen. Detta medan endast 29 procent av artiklarna i Aftonbladet respektive Expressen innehåll minst två namngivna källor.

Medborgare, journalister och politiker som källor

De centrala aktörsgrupperna i en demokrati, särskilt i en valrörelse, är medborgarna, journalisterna och politikerna. Politikerna är de som kandiderar till de politiska posterna och som kämpar om människors förtroende och röster; medborgarna är de som utgör källan till all makt i en demokrati och de som på valdagen ska välja; journalisterna är de som fungerar som länken mellan politiker och medborgare i en tid när medierna är den viktigaste informationskällan när det handlar om politik och politiska frågor. Av det skälet kan det vara av intresse att studera hur ofta respektive grupp förekommer som källa i journalistiken. För att någon ska räknas som källa i det här avseendet krävs att han eller hon tillskrivs någon åsikt, något påstående eller något yttrande.

Tabell 16. Förekomst av politiker, journalister och medborgare som källor (procent).

	Ja	Nej	Summa procent
Förekommer medborgare som källa?	14	86	100
Förekommer politiker som källa?	58	42	100
Förekommer journalister som källa?	5	95	100

Det är uppenbart att politiker är den kategori som förekommer oftast som källa, medan medborgare och journalister spelar en mer undanskymd roll. Särskilt i TV-nyheterna dominerar politikerna som källor. I Rapport, Aktuellt och TV4 Nyheterna förekommer politiker som källa i 80, 66 respektive 79 procent av inslagen. Minst vanligt är det i Aftonbladet, där politiker förekommer som källa i 29 procent av artiklarna.

Överhuvudtaget förefaller TV-nyheterna ha varit bättre på att använda många källor i rapporteringen om 2004 års val till Europaparlamentet. Förutom att de hade minst andel inslag med färre än två källor, var det vanligare i TV-inslagen än i tidningsartiklarna att också medborgare och journalister förekom som källa. Journalister förekom som källa i 18, 13 respektive 10 procent av inslagen i Aktuellt, Rapport respektive TV4 Nyheterna. Av tidningarna är det bara Expressen som kan konkurrera med de nivåerna, i vilken journalister förekom som källa i 13 procent av artiklarna.

Medborgare förekom som källa i 43 procent av inslagen i Rapport, 41 procent av inslagen i Aktuellt och 21 procent av inslagen i TV4 Nyheterna. Den tidning i vilken medborgare var vanligast förekommande som källa var Aftonbladet, där de förekom som källa i 12 procent av artiklarna.

De vanligaste källorna

Medborgare, journalister och politiker är mycket breda kategorier av källor. För att få en mer detaljerad bild av vilka källor som förekom finns det därför skäl att även studera vilka de vanligaste källkategorierna var i tidningarna respektive TV.

I tabell 17 nedan redovisas därför de 4-5 vanligaste källkategorierna i de tidningsartiklar som handlade om valet till Europaparlamentet. Respektive källkategori kan då ha förekommit som första, andra eller tredje källa i artiklarna.

I den utsträckning som någon källkategori var dominerande i artiklarna har den dominerande källan också kodats, varför den källkategori som dominerat oftast och hur ofta den dominerade också redovisas i tabell 17. I båda fallen redovisar tabellen antalet (och inte andelen) artiklar i vilka respektive källkategori förekommit.

Tabell 17: De vanligaste källkategorierna i tidningsmedierna (antal).

Aftonbladet	
10	Vanligt folk
8	Sittande EU-parlamentskandidat
6	Partiledare
5	Ny EU-parlamentskandidat
5	Övriga partiaktiva
Dominerande källa:	
3	Partiledare
Expressen	
7	Partiledare
6	Vanligt folk
5	Ny EU-parlamentskandidat
3	Sittande EU-parlamentskandidat
Dominerande källa	
3	Ny EU-Parlamentskandidat/partiledare
Dagens Nyheter	
32	Ny EU-parlamentskandidat
21	Övriga partiaktiva
20	Utländska politiker
19	Sittande EU-parlamentskandidat
Dominerande källa	
21	Ny EU-parlamentskandidat
Svenska Dagbladet	
25	Partiledare
18	Ny EU-parlamentskandidat
13	Sittande EU-parlamentskandidat
12	Övriga partiaktiva
Dominerande källa	
12	Partiledare

Aftonbladet har, till skillnad från de andra medierna, haft icke-elitkällor som vanligast förekommande i form av kategorin *vanligt folk*. Detta beror bland annat på att de har använt sig av "väljarnas frågor" och liknande i sin rapportering.

På andra plats kommer *Sittande parlamentsledamot*. Detta är en kategori källor som, i likhet med *Ny EU-parlamentskandidat*, återkommer på olika plats hos samtliga medier.

Till skillnad från valbevakningen 1999 (jfr Johansson 1999) använde sig Aftonbladet i år inte av sina egna journalister som återkommande expertkällor. Lena Mellin förekom frekvent som källa 1999 men har i år endast förekommit i sina nyhetsanalyser. I år fokuserade kvällstidningen

minimalt på expertkällor och journalister som källor och satsade istället på andra elitkällor såsom partiledare och EU-parlamentskandidater. Den dominerande källan var, i den mån sådan förekom, partiledare.

Expressen hade källkategorin *Partiledare* som vanligast förekommande. Denna kvällstidning satsade dock också på att använda vanligt folk som källor i nästan lika stor utsträckning som partiledare. Även här finns EU-parlamentskandidaterna, sittande och nya, med bland de fyra vanligaste källorna. De nya kandidaterna och partiledarna förekom också mest frekvent som dominerande källa.

Dagens Nyheter skiljer sig lite från de andra tidningsmedierna i och med att dagstidningen inte haft kategorin *Partiledare* bland de fyra vanligaste källorna och inte heller som dominerande källa. Här har man istället satsat på *Utländska politiker* och *Övriga partiaktiva* som källa. Dock finns både sittande- och ny EU-parlamentskandidat med bland de fyra vanligaste källorna. Ny EU-parlamentskandidat förekommer dessutom oftast som dominerande källa. Inga andra tidningar har utländska politiker bland de vanligaste källorna.

Dagens Nyheter verkar ha satsat på en bredare bevakning i år där olika länders kandidater intervjuas, väljarläget beskrivs och så vidare. Fokus låg på de nya medlemsländerna (bland andra Estland och Polen) samt Finland och Storbritannien. Kanske beror det på att EU-parlamentsvalet var de nya medlemsländernas första möjlighet att påverka sedan inträdet och på att väljarbarometrarna inför valet pekade dystert nedåt? Finlands egenartade personval med kändisar har också fått en del av uppmärksamheten och Storbritanniens EU-negativism har för övrigt lockat Dagens Nyheter journalister i nästan samma utsträckning som det svenska valet. Det största uppstickarpartiet i Storbritannien, UK Independence Party, som flaggar för ett utträde ur EU, har fått extra uppmärksamhet. Premiärminister Tony Blairs motgångar likaså.

Slutligen når vi fram till Svenska Dagbladet. Här är fördelningen relativt jämn mellan källorna. Bland de vanligast förekommande låg partiledarkategorin i topp. Denna kategori var också den källkategori som dominerade flest artiklar, i den mån någon källkategori var dominerande. Det faktum att partiledarna fått så stor plats näst intill parlamentskandidaterna hos Svenska Dagbladet, beror i stor utsträckning på att tidningen haft ett återkommande tema där de intervjuat partiledarna om deras och partiernas ståndpunkter inför valet. Intill dessa serieliknande intervjuer publicerade Svenska Dagbladet även en kortare intervju i spaltform med förstanamnet på respektive partis lista.

Innan TV-mediernas källor redovisas kan det vara tillfälle ge exempel på vilka politiker etc. som på ett representativt sätt kan demonstrera de olika kategorierna av källor som förekommit.

Partiledare kan, precis som kategorin antyder, innebära precis vilken som helst av de svenska partiledarna. Alla utländska partiledare och övriga utländska politiker har hamnat under utländska politiker. Vilken partiledare som har fått mest uppmärksamhet går inte att utläsa av den kvantitativa undersökningen. Göran Persson har dock fått en hel del plats, delvis beroende på den då stundade operationen. Vidare verkar moderaternas Fredrik Reinfeldt fått minst utrymme och däremellan trängs de andra.

Inom kategorin *Sittande EU-parlamentskandidat* har kristdemokraternas Anders Wijkman haft en framträdande plats. Han har

en lång karriär bakom sig, bland annat som toppolitiker hos Moderaterna och som påtänkt partiledare för Folkpartiet, innan han blev rekryterad av Kristdemokraterna som kandidat till EU-parlamentet. Han är ingen typisk kristdemokrat men verkar ha lyckats fånga mediernas intresse.

Jonas Sjöstedt från Vänsterpartiet är en annan sittande parlamentariker som ställde upp för omval. Han är också en erfaren politiker som fått mycket utrymme. Moderaternas toppkandidat Gunnar Hökmark fick inte lika mycket exponering men det fick däremot hans partikollega Charlotte Cederschiöld, i alla fall dagarna innan valet då det rapporterades om slitningar mellan partiet och kandidaten. De flesta kandidater i toppskiktet har fått förhållandevis mycket exponering, nya liksom redan etablerade. Lena Ek från Centerpartiet var en ny kandidat som kom fram ordentligt i medierna. Likaså Socialdemokratiska Anna Hedh som var riktigt omsusad en stund och lånade ut sitt ansikte för att visualisera orättvisor och felbehandling.

Övriga partiaktiva är en kategori som är svår att exemplifiera. Kategorin syftar på alla politiker som deltagit som källa, givits en partibetäckning och inte är kandidat eller partiledare. Margot Wallström har räknats till denna kategori trots hennes kommissionärsengagemang. Det har berott på att hon deltagit i rapporteringen i egenskap av socialdemokrat tillika vallokomotiv. Margot Wallström har också varit en av de övriga partiaktiva som förekommit mest frekvent. Andra är Lars Engqvist i egenskap av vikarierande statsminister, Mona Sahlin, också hon vallokomotiv, med flera.

Journalister ligger inte bland de fyra vanligaste källorna överhuvudtaget. De har mest förekommit inom TV-medierna, till exempel i form av KG Bergström vid SVT. I och med denna övergång till att tala specifikt om TV-medier kan det också vara dags att titta närmare på deras vanligast förekommande källor.

TV-mediernas rapportering har sett liknande ut källmässigt. Vad som skiljer nyhetssändningarna åt är framförallt de dominerande källorna. Rapport har *journalister* som dominerade källa medan Aktuellt och TV4 Nyheterna har politiker i form av *partiledare* respektive *övriga partiaktiva* som vanligast förekommande dominerande källa. Av detta kan utläsas att Rapport i något högre grad än de övriga TV-nyheterna haft journalister i analyserande position under rapporteringen. Det betyder dock inte att Aktuellt och TV4 inte haft det.

Aktuellt sticker också ut lite grann i och med att de har *övriga utländska personer* bland de vanligast förekommande källorna. Detta bland annat tack vare ett reportage från Holland rörande väljarmedvetenheten där. TV4 Nyheterna har även *andra källor* som en vanligt förekommande källa. Det beror på reportage från "fältet" där bland annat valarbetare intervjuats.

Tabell 18: De vanligaste källkategorierna i TV-nyheterna (antal).

Rapport	
14	Övriga partiaktiva
11	Ny EU-parlamentskandidat
9	Vanligt folk
8	Partiledare
7	Sittande EU-parlamentskandidat
Dominerande källa	
3	Journalister
Aktuellt	
9	Övriga partiaktiva
8	Partiledare
8	Övriga utländska personer
7	Vanligt folk
Dominerande källa	
5	Partiledare
TV4 Nyheterna	
9	Övriga partiaktiva
6	Partiledare
5	Ny EU-parlamentskandidat
5	Vanligt folk
Dominerande källa	
3	Övriga partiaktiva

I likhet med många andra studier (jfr Sahlstand 2000; Strömbäck 2004; Palm 2004) visar den här undersökningen att elitkällor – inte minst politiker – har en mer framträdande plats i journalistiken än icke-elitkällor. Samtidigt har medborgare eller vad man kan kalla vanligt folk också fått relativt stor plats i journalistiken de tre sista veckorna före valet till Europaparlamentet, särskilt i kvällstidningarna och TV-nyheterna. I dessa medier har de tagit plats bland de fyra till fem vanligaste källorna. Dock har de inte dominerat tillräckligt många artiklar och inslag för att vara vanligast förekommande som dominerande källa.

Junilistan – nytt parti, ny stil

En av de stora sensationerna i 2004 års val till Europaparlamentet var Junilistan's stora succé. Det finns därför skäl att särskilt undersöka i vilken utsträckning de lyckades komma fram i medierna de sista veckorna före valet.

Junilistan skulle kunna karaktäriseras som ett missnöjesparti – om det nu ska räknas som ett parti i traditionell mening. Junilistan består av människor som samlats från höger- och vänsterpartier för att gemensamt få in kritiska röster i parlamentet. De kom samman och fann varandra inför folkomröstningen hösten 2003 om att införa Euro i Sverige. Kriget om

kronan stod till synes mellan Svenskt Näringsliv och de största riksdagspartierna på ena sidan och mindre riksdagspartier och olika EU-kritiska organisationer på den andra sidan. Men det fanns fler inblandade, bland annat nationalekonomen Nils Lundgren och nationalekonomen tillika tidigare riksbankschefen Lars Wohlin. De förenades och fick stöd av flera höga chefer inom näringslivet. Karusellen Junilistan fick sin grund, men det var först inför valet till Europaparlamentet som samarbetet blev allmänt känt och och som själva listan och partiet grundades.

Junilistan har diskuterats mycket fram och tillbaka i medierna under den gångna valbevakningen. Trots mycket exponering i medierna och goda utsikter i opinionsmätningarna fick de inte vara med i SVTs slutdebatt. Vare sig det är att föredra att benämna Junilistan som ett realistparti, missnöjesparti eller ett tillfällighetsparti så slutade valet med att de fick 14,5 procent av rösterna. Det innebar tre mandat vilket är mer än vad såväl Kristdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet, Miljöpartiet som Folkpartiet fick. Endast Moderaterna och Socialdemokraterna fick fler mandat, fyra respektive fem.

Att det gick så bra för Junilistan kan tyckas märkligt, med tanke på hur nytt parti var och hur litet människor rimligen hade hunnit lära sig om Junilistans politik. Med undantag för Nils Lundgren och i viss utsträckning Lars Wohlin var kandidaterna i allmänhet ganska okända, och det gäller både dem som personer och vilken politik de ville driva om de blev valda. En möjlig förklaring till Junilistans framgång är just det faktum att de formades utifrån ett missnöje med EU och utvecklingen inom EU, och att de lyckades fånga upp det missnöje med allt som har med EU att göra och som finns bland många människor som ändå har svårt att rösta på de traditionella EU-kritiska partierna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Men hur kan ett så nytt parti bli så stort så snabbt?

Dagordningsteorin är en teori som bygger på att medierna sätter agendan för vad som är viktigt. Det som får mycket utrymme i TV och tidningar är det som av många människor uppfattas som viktigt och betydelsefullt. Ofta tänker man på dagordningsteorin som om den enbart handlar om olika sakfrågor, men principiellt sett kan den överföras till att även gälla partier och personer. Ett exempel är Marit Paulsen som var dragplåster i Folkpartiets kampanj 1999. Medierna hjälpte på ett sätt henne att bli Folkpartiets nya ansikte. Det slutade med att Folkpartiet fick 13,9 procent av rösterna och att Marit Paulsen fick en plats i parlamentet. Frågan *nu* är inte hur mycket plats Marit Paulsen fick i medierna *då* men intressant är hur mycket plats Junilistan fick nu, inte minst i jämförelse med andra partier.

Vi kunde tidigare se att Junilistan och Socialdemokraterna var de partier som generellt sett oftast var dominerande partier i artiklarna och inslagen. Särskilt i TV-nyheterna fick Junilistan ett bra genomslag. Dock bör man också notera att inget parti ansetts dominera när tveksamhet rått kring denna punkt.

Därför har ett särskilt fokus riktats mot Junilistan i egenskap av nyhet på partihimlen och i parlamentskorridorerna. Det kommer till uttryck genom en särskild frågeställning som handlar om hur ofta Junilistan sammantaget förekom i rapporteringen, och om det skedde genom att någon från Junilistan blev citerad eller omnämnd. Resultatet redovisas i tabell 19.

Tabell 19. Junilistans genomslag i valbevakningen under (antal).

			Afton- bladet	Expressen	Dagens Nyheter	Svenska Dagbladet	Tv4	Rapport	Aktuellt
Period 1	Förekommer Junilistan?	Citerad	-	-	2	1	2	-	-
		Omnämnd	-	-	1	-	-	-	-
		Nej	5	3	29	16	-	1	5
		Totalt	5	3	32	17	2	1	5
Period 2		Citerad	-	-	2	-	1	1	2
		Omnämnd	-	-	3	1	-	-	1
		Nej	12	2	29	20	3	11	6
		Totalt	12	2	34	21	4	12	9
Period 3		Citerad	2	2	4	2	3	3	3
		Omnämnd	5	4	13	4	1	2	5
		Nej	24	20	56	27	9	12	7
		Totalt	31	26	73	33	13	17	15
	Totalt		48	31	139	71	19	30	29

Kommentar: Period 1: 24/5-30/5; Period 2: 31/5-6/6; Period 3: 7/6-13/6.

Sammantaget var Junilistan eller någon av dess representanter – oftast Nils Lundgren – citerad i åtta procent av artiklarna och inslagen, och omnämnd i ytterligare elva procent av artiklarna och inslagen. I 81 procent förekom med andra ord Junilistan inte alls.

För ett nytt parti utan i princip några medlemmar alls måste det emellertid bedömas som mycket lyckosamt att uppmärksammas i 19 procent av samtliga artiklar och inslag som handlar om valet till Europaparlamentet. Även om just detta resultat inte går att jämföra med hur mycket utrymme de andra partierna fick, kan man nog ändå dra slutsatsen att Junilistan lyckades mycket bra. Att de, tillsammans med Socialdemokraterna, var det mest dominerande partiet såg vi ju tidigare.

Resultaten visar också att Junilistan fick mest exponering på slutet, under den sista veckan före valet. Innan dess förekom de inte alls i exempelvis kvällspressen. Viktigt att komma ihåg är också att många väljare först under den sista veckan bestämde sig för vilket parti och vilken kandidat de skulle rösta på. Följaktligen är bevakningen under denna tid särskilt viktig. På slutet fick Junilistan ganska stora rubriker och utrymme för kommentarer.

Med största sannolikhet bidrog den uppmärksamhet som medierna gav Junilistan till att öka deras trovärdighet. Junilistans argument behandlades också sakligt av medierna, och i och med detta bidrog medierna till att legitimera Junilistan som ett seriöst parti. En talande jämförelse kan göras med Socialdemokraterna vilka, i egenskap av regeringsparti och största parti, också fick stor exponering. Deras exponering var dock inte alltid av godo i och med att den ofta handlade om Perssons höft och förlusten av honom i valspurten. Med andra ord: Medan både Socialdemokraterna och Junilistan fick stor exponering, handlade rapporteringen om Socialdemokraterna ofta om person- och spelfrågor, medan rapporteringen om Junilistan ofta handlade om sakfrågor. Därmed bidrog

medierna till Junilistans framgång – utan mediernas hjälp hade sannolikt få ens känt till att Junilistan var ett alternativ som gick att välja på valdagen.

Journalistisk granskning?

En annan aspekt som är viktig handlar om graden av journalistisk granskning. Granskningen är en viktig del av den seriösa journalistiken enligt såväl medborgare som politiker och journalister själva (Strömbäck 2004; Djerf-Pierre 2001). Inför just ett val är granskningen dessutom särskilt viktig för människors möjligheter att värdera och utkräva ansvar av de som har haft makten. Frågan är därför: I vilken utsträckning förekom journalistiska granskningar av hur parlamentsledamöterna agerat under den gångna mandatperioden?

Tabell 20. Journalistisk granskning av parlamentsledamöternas agerande.

	Antal	Procent
Ja	19	5,2
Nej	348	94,8
Totalt	367	100

Resultaten visar att det förekom journalistiska granskningar av de som var parlamentsledamöter under perioden 1999-2004. Jämfört med den enda procent av artiklarna och inslagen inför riksdagsvalet 2002 som granskade regeringens agerande under den gångna mandatperioden (Strömbäck 2004), var granskningar av parlamentsledamöter dessutom ganska vanliga. Sett ur medborgarnas perspektiv är det dock tveksamt om det var tillräckligt många granskande artiklar och inslag för att de skulle kunna utkräva ansvar på ett genomtänkt sett.

Kvalitativt sett kan man urskilja att den mesta granskningen gjordes kring Marit Paulsen, Anders Wijkman och Jonas Sjöstedt. Varför fördelningen varit sådan är oklart. Vid några tillfällen har andra parlamentariker kommit fram men försvinnande lite i sammanhanget.

Bilden av Europaparlamentet

En annan fråga som är relevant är hur medierna framställde Europaparlamentet som sådant och själva valet till Europaparlamentet. I debatten har det från tid till annan hävdats att valet till Europaparlamentet är meningslöst, bland annat därför att Europaparlamentet inte är något "riktigt" parlament. Exakt vad som menas med att Europaparlamentet inte är något "riktigt" parlament varierar säkerligen, men en aspekt av kritiken handlar om att Europaparlamentets makt inte är lika omfattande som ett nationellt parlaments makt.

Den kritiken var utan tvekan riktig förr, men över tid har allt mer makt förskjutits från EU-kommissionen och Ministerrådet till Europaparlamentet. Idag har sålunda Europaparlamentet en avsevärd makt, bland annat när det gäller att godkänna budgeten och EU-kommissionens sammansättning.

Frågan i det här sammanhanget är dock inte vilken makt Europaparlamentet *de facto* har, utan hur det framställdes av medierna.

Framställdes Europaparlamentet som övervägande maktlöst, förhållandevis maktlöst, förhållandevis mäktigt eller övervägande mäktigt? Eller framställs inte Europaparlamentet på något speciellt sätt?

Tabell 21. Mediernas bild av Europaparlamentet.

	Frekvens	Procent
Övervägande maktlöst	6	2
Förhållandevis maktlöst	4	1
Förhållandevis mäktigt	15	4
Övervägande mäktigt	42	11
Inte på något speciellt sätt	300	82
Totalt	367	100

Kommentar: Procent avrundade till närmast hela tal.

Resultaten visar att för det mesta framställs inte Europaparlamentet på något särskilt sett. Det gäller 300 av 367 artiklar och inslag, vilket motsvarar 82 procent av artiklarna och inslagen. När medierna väl framställer Europaparlamentet på något särskilt sett, är det vanligare att Europaparlamentet framställs som förhållandevis eller övervägande mäktigt, än som förhållandevis eller övervägande maktlöst.

Av detta skulle man kunna dra slutsatsen att medierna inte har bidragit till att framställa det som meningslöst att rösta i valet till Europaparlamentet. För att undersöka om den tolkningen stämmer eller inte, har vi även undersökt i vilken utsträckning den retoriska figuren "Det är meningslöst att rösta i valet till Europaparlamentet" förekommer i artiklarna och inslagen. Resultatet redovisas i tabell 22.

Tabell 22. Framställs valet till Europaparlamentet som meningslöst (procent)?

	Ja	Nej	Summa
Förekommer den retoriska figuren "Det är meningslöst att rösta i valet till Europaparlamentet?"	3	97	100

Resultaten visar att den retoriska figuren "Det är meningslöst att rösta i valet till Europaparlamentet" förekommer i tre procent av samtliga artiklar och inslag. Det är detsamma som tolv artiklar och inslag. Fyra av de inslagen sändes i Aktuellt och tre i Rapport, medan TV4 Nyheterna inte sände något sådant inslag. På motsvarande sätt publicerade Aftonbladet en artikel som innehöll den retoriska figuren medan Expressen och Dagens Nyheter publicerade två sådana artiklar vardera. Svenska Dagbladet publicerade inte någon artikel med den retoriska figuren "Det är meningslöst att rösta i valet till Europaparlamentet".

Spekulationer eller kalla fakta?

Under de senaste åren har journalistiken, både i Sverige och USA, kritiserats ett flertal gånger för att den innehåller en betydande andel spekulationer (jfr Nord, Shehata & Strömbäck 2003; Nord & Strömbäck 2002; Kovach & Rosenstiel 1999). Spekulationerna i journalistiken kan bero på

flera olika saker. Personer som intervjuas kan spekulera i svaren eller journalisten kan sakna, eller inte ha tid, att ta fram nya fakta. Personer som kommer till tals i medierna kan spekulera omedvetet eller medvetet men det är förhållandevis lätt att upptäcka denna typ av "gästspekulationer". Journalister däremot har ett annat ansvar inför fakta och korrekthet i nyhetsförmedlingen. Dessutom kan det vara svårt att upptäcka spekulationer från journalisternas sida, om man inte är mycket uppmärksam när man läser artiklarna eller tittar på TV-inslagen. Ofta måste artiklarna eller inslagen granskas mer ingående för att spekulationerna ska upptäckas.

En viktig fråga är därför i vilken utsträckning som journalistiken innehåller spekulationer om sådant som kan komma att hända, det vill säga om möjliga framtida händelser. Det är den typ av spekulationer som möjligen är mest problematiska, dels eftersom de strider mot en journalistik som säger sig rapportera om sådant som har hänt, dels eftersom den typen av spekulationer bidrar till att kopplingarna mellan journalistiken och verkligheten blir flytande.

I och med att människor bygger upp stora delar av sin verklighetsuppfattning via medierna, vars rapportering av de flesta troligen antas bestå av kontrollerade fakta (varför skulle människor annars ta del av nyhetsjournalistiken?), kan spekulationer innebära att dessa människor baserar sina åsikter och beslut på felaktiga fakta. Därför är det viktigt att undersöka förekomsten av spekulationer och i vilken utsträckning journalisterna explicit bidrar till dem.

Tabell 23. Förekommer spekulationer om sånt som kan komma att hända (procent)?

	Ja	Nej	Summa
Aftonbladet	31	69	100
Expressen	32	68	100
Dagens Nyheter	38	62	100
Svenska Dagbladet	38	62	100
Rapport	53	47	100
Aktuellt	59	41	100
TV4 Nyheterna	63	37	100

Kommentar: Procent avrundade till hela tal.

Spekulationer om sådant som kan komma att hända förekom i mellan 31 (Aftonbladet) och 63 (TV4 Nyheterna) procent av artiklarna och inslagen. I genomsnitt förekom de i 41 procent av den totala bevakningen. Generellt sett förekom spekulationer oftare i TV-nyheterna än i tidningsartiklarna.

Att det förekommer spekulationer i journalistiken behöver dock inte vara journalisternas ansvar. Det kan också, som redan nämnts, bero på källorna. Frågan är därför: I den utsträckning bidrar journalisterna *öppet* till spekulationerna? I tabell 24 redovisas svaret i procent, där procentbasen utgörs av de artiklar i vilka spekulationer överhuvudtaget förekommer.

Tabell 24. Bidrar journalister till spekulationerna (procent)?

	Ja	Nej	Summa	Antal artiklar
Aftonbladet	80	20	100	15
Expressen	40	60	100	10
Dagens Nyheter	44	56	100	54
Svenska Dagbladet	37	63	100	27
Rapport	75	25	100	16
Aktuellt	82	18	100	17
TV4 Nyheterna	54	46	100	11

Kommentar: Procent avrundade till hela tal.

Det fanns vissa skillnader, i vissa fall ganska stora, mellan medierna, men genomsnittligt sett bidrog journalister öppet och explicit till spekulationerna i drygt hälften (55 procent) av fallen. Det är förhållandevis mycket, särskilt med tanke på att det i verkligheten sannolikt är vanligare än vad som framgår av resultaten. Detta eftersom det mycket väl kan hända att journalisterna bidrar till spekulationerna utan att det går att utläsa av det journalistiska innehållet.

Risken när i genomsnitt 41 procent av artiklarna och inslagen innehåller spekulationer, och journalister själva bidrar till dessa i åtminstone hälften av fallen, är att journalistiken i egenskap av informationskälla blir mindre värdefull än vad den skulle kunna vara. Varje gång journalistiken innehåller spekulationer om sådant som kan komma att hända, finns risken att spekulationerna visar sig vara felaktiga. I de fallen bidrar journalistiken till att läsare och tittare kan bli vilseledda. I den mån spekulationerna handlar om valdeltagandet, särskilt risken för ett lågt valdeltagande, finns dessutom en uppenbar risk att journalistiken bidrar till att skapa en självuppfyllande profetia.

Valbevakningen och det journalistiska uppdraget

Det så kallade "journalistiska uppdraget" bygger på att journalistiken ska granska de inflytelserika i samhället, ge människor sådan information som de behöver för att fritt och självständigt kunna ta ställning i samhällsfrågor, samt ge utrymme för olika åsikter och kulturyttringar (SOU 1995:37). Detta enligt Pressutredningen från 1994. Dessa tre uppgifter brukar benämnas Informationsuppgiften, Granskningsuppgiften respektive Forumuppgiften. Undersökningar visar också att det finns ett mycket starkt stöd bland såväl politiker som medborgare och journalister för dessa att journalistiken bör leva upp till dessa tre uppgifter (jfr Strömbäck 2004; Djerf-Pierre 2001).

Har medierna levt upp till det journalistiska uppdraget, om vi med det syftar på informationsuppgiften, granskningsuppgiften och forumuppgiften?

Frågan är inte helt lätt att besvara. Många väljare har dock i kommentarer uttalat att de inte känner att de har tillräckligt med kunskaper för att veta vad eller vem de skall rösta på. I viss utsträckning är det förklarligt, med tanke på att så mycket av mediebevakningen har handlat om spelfrågor och då främst valdeltagandet. Detta, och att bevakningen var så pass liten generellt sett, antyder att medierna inte levt upp till informationsuppgiften i den omfattning som vore önskvärd. Kort sagt,

informationen var otillräcklig för att det skulle vara möjligt att utifrån nyhetsbevakningen ta ställning i valet till Europaparlamentet.

Granskningsuppgiften handlar om att medierna självständigt skall granska makthavarna i samhället. Inför valet till Europaparlamentet hade det därför varit relevant att granska de EU-parlamentariker som suttit en mandatperiod för att se vad de hade åstadkommit. Granskning har förvisso förekommit, men som vi tidigare konstaterat har denna varit mycket begränsad. Endast cirka fem procent av den totala rapporteringen granskade vad parlamentsledamöterna åstadkommit under den gångna mandatperioden. Utifrån det är slutsatsen att medierna inte har levt upp till granskningsuppgiften.

Den tredje journalistiska uppgiften handlar om att låta olika åsikter och kulturyttringar komma till tals. Här har de flesta medierna lyckats ganska bra. Det syns inte i den kvantitativa delen av undersökningen men kvalitativt gör vi ändå bedömningen att medierna varit bra på att ge nyheter och reportage från mångfaldens Sverige och EU:s nya medlemsländer. Det medium som möjligen var sämst på detta var Expressen, men det är en kvalitativ bedömning.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att bevakningen av valet till Europaparlamentet ur ett demokratiskt perspektiv hade flera brister. Det rapporterades för lite, särskilt om sakfrågorna; rapporteringen var allt för fokuserad på spelfrågorna; det förekom många spekulationer, både i sig och som journalisterna bidrog till; förekomsten av anonyma källor var påtaglig; många artiklar och inslag hade färre än två källor; och förhållandevis få artiklar var granskade. Positivt är dock att det var förhållandevis sällan som Europaparlamentet framställdes som maktlöst och som om det är meningslöst att rösta i valet till Europaparlamentet.

Slutreflektioner

Man kan fundera mycket över rapporteringen inför valet till Europaparlamentet när man får såhär mycket fakta framför sig, svart på vitt. Det har, precis som medierna rapporterat, varit en färglös valrörelse som inte engagerade den stora massan. Det kan tyckas synd att demokratin fallerar på det sättet. En demokrati bygger på att människor engagerar sig, åtminstone så till den grad att de utnyttjar sin rösträtt. Men en demokrati behöver hjälp på samma sätt som människor behöver hjälp att ta sig till valurnorna och finna engagemang nog att uttrycka sin röst. En tyst demokrati är död och Sveriges demokrati viskar EU-valmässigt. Det är en oroande utveckling.

Det är beklagligt att inga andra medier än Dagens Nyheter ordentligt berättade om förhållandena mellan de olika blocken i EU-parlamentet, alltså ESP, NI (De grupplösa), IND/DEM, ELDR, EPP-ED och så vidare. Det förekom nästan ingen information om var de valbara EU-representanterna troligen skulle komma att hamna och vad dessa grupper i grunden står för. Kan man säga att man vet vad man väljer bara för att namnet man kryssar för står för EU-kritik eller EU-positivism, när partitillhörigheten i slutändan avgör vilket av blocken man hamnar i? Jonas Sjöstedt från Vänsterpartiet kommer till exempel inte att hamna i ett EU-kritiskt block utan hamnar på grund av sin partitillhörighet i GUE/NGL (enade vänstern och nordisk grön vänster), som till större delen är mycket EU-positiva. Det

är inte självklart vad människors val leder till i det avseendet, något som medierna inte har men kanske borde ha tydliggjort.

Vad gäller den hjälp som demokratin och medborgarna kan behöva består den i ett antal delar. Demokratien behöver hjälp av färgstarka politiker som brinner för sin politik och klarar av att engagera även de oengagerade medborgarna. Vidare behöver politiker hjälp att nå ut till medborgarna med information och sina åsikter. Här kommer medierna in. Att medierna inte har levt upp till de demokratiska uppgifterna i den omfattning som vore önskvärt är beklagligt. Både de politiska partierna och medierna har sänt signalerna till människor att valet till Europaparlamentet är mindre viktigt än valen till riksdagen, genom att satsa mindre pengar och resurser på kampanjer och på valbevakningen. Kanske är det därför bara naturligt att valdeltagandet är lägre än i övriga val, och att det sjönk ännu en gång?

Människor kan tänka och bedöma information själva men detta val har det i stor utsträckning saknats information att bedöma. Den enda information som verkligen har varit framträdande har handlat om risken för ett lågt valdeltagandet. Det blir till slut en självuppfyllande profetia. Uttrycket "vad var det vi sa" får en helt ny innebörd. Egentligen borde det i sammanhanget kanske formuleras om till en fråga som både de politiska partierna och medierna borde ställa sig själva: "Vad var det vi bidrog till?"

Det kan låta hårt och är en aning spekulativt, och vi gör inte anspråk på att (be)visa att vare sig partierna eller medierna direkt bidrog till det låga valdeltagandet. Samtidigt kan man inte blunda för den forskning som visar att medierna kan utöva avsevärd makt över vad människor uppfattar är viktiga frågor och över hur människor uppfattar verkligheten. Därmed har medierna teoretiskt sett också makt över vilka frågor som uppfattas som mindre viktiga. Rapporterar medierna mycket om något, uppfattas det som viktigt. Rapporterar medierna lite om något – som i fallet med Europaparlamentsvalet – är sannolikheten stor att människor därför uppfattar det som mindre viktigt.

Det är visserligen bra att medier såsom Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, och till viss del TV-medierna, satsar på att rapportera från övriga Europa, inte minst i valtider. Dock är det samtidigt viktigt att det inte sker på bekostnad av den inhemska rapporteringen. Frågan är om det engagerar väljare att läsa och höra att valdeltagandet kommer att bli rekordlångt i de nya medlemsländerna? Om EU, som vi i egenskap av medlemmar lever i dagligen, känns för långt borta för att engagera, hur långt bort känns då inte kommande valresultat i ett annat land? Det räcker inte med att trösta medborgarna i förväg med att valdeltagandet kommer att bli ännu lägre i Polen, att vi inte kommer att vara *riktigt* sämst i alla fall. Det om något antyder väl att det inte är någon idé att utnyttja sin rösträtt.

Det är dock inte bara medierna som bör fundera igenom sin insats och sitt ansvar. Partierna har också sänt signalen att valet till Europaparlamentet är lågt prioriterat. Väljarna fick tidigt veta hur mycket mindre partierna satsade på valet till Europaparlamentet jämfört med nationella val. Redan i samband med valet till Europaparlamentet 1999 menade Göran Persson i ett uttalande att man kanske borde slopa valen till Europaparlamentet eftersom så få medborgare var intresserade av att rösta (Johansson 1999, sid. 8). Även den här gången uttalade sig Göran Persson negativt om valet, när han på ett inofficiellt möte med journalister målade

upp den pågående valrörelsen som ”lika upphetsande som att kyssa sin egen syster” (Holmkvist 2004).

Till sist blev det Junilistan under ledning av Nils Lundgren som gav färg i och spänning åt valrörelsen. De värvade röster från både höger och vänster genom en intensiv och klart orangefärgad kampanj. Det krävs engagemang för att engagera och frontfiguren Nils Lundgren var utan tvekan starkt engagerad. Och inte bara han. Partiet hade den minsta valbudgeten av alla partier men klarade ändå, eller kanske just därför, av att engagera.

Kanske är det en signal till de andra partierna. Det behöver inte kosta miljoner att bedriva en stark kampanj som engagerar människor. Vad som krävs är människor som brinner för sin politik och som sprider engagemang genom att själva vara engagerade.

Referenser

Djerf-Pierre, Monika (2001): Skjutjärn, pedagog eller hantverkare? I Ghersetti, Marina (red): *Journalist 2000*. Göteborg: JMG-Granskaren/JMG.

Johansson, Debora (1999): *En ganska dålig nyhet*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.

Holmkvist, Leif (2004): Mediechefer höll tyst om Perssons utspel. I *Resumé*, 1 juli 2004.

Hvitfelt, Håkan (1985): *På första sidan. En studie i nyhetsvärdering*. Stockholm: Beredskapsnämnden för Psykologiskt Försvar.

McCombs, Maxwell, Shaw, Donald L. & Weaver, David (red) (1997): *Communication and Democracy. Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda-Setting Theory*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Nilsson, Malin (2004): Mediernas makt över tanken. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red): *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.

Nord, Lars (1995): *Val utan rörelse*. Stockholm: Media Monitor.

Nord, Lars (2003): *Dagstidningarna och demokratin*. Stockholm: Tidningsutgivarna.

Nord, Lars, Shehata, Adam & Strömbäck, Jesper (2003): *Från osäker källa. Bevakningen av Irakkriget i svenska medier*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.

Oscarsson, Henrik (2001): En mognare EU-opinion? I Holmberg, Sören m.fl: *Europaopinionen*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen/Göteborgs universitet.

Palm, Göran (2004): *Euron i pressen. Landsortspress inför folkomröstningen 2003*. Stockholm: Sellin & Partner.

Petersson, Olof & Holmberg, Sören (1998): *Opinionsmätningarna och demokratin*. Stockholm: SNS Förlag.

Reese, Stephen D., Gandy Jr., Oscar H. & Grant, August E. (red) (2001): *Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Sahlstrand, Anders (2000): *De synliga. Nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress*. Stockholm: JMK/Stockholms universitet.

SOU 1995:37. *Vårt dagliga blad. Stöd till svensk dagspress*. Stockholm: Fritzes.

Spelregler för Press TV Radio (2001). Stockholm: Pressens Samarbetsnämnd

Strömbäck, Jesper (2001): *Gäster hos verkligheten. En studie av journalistik, demokrati och politisk misstro*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Strömbäck, Jesper (2004): *Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Stockholm: SNS Förlag.

Strömbäck, Jesper (red) (2002): *Medierna och opinionsmätningarna*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.